



FÖRENINGEN FÖR ARKIV &
INFORMATIONSFÖRVALTNING

Förslag och synpunkter till Arkivutredningen



Källa: https://sv.wikipedia.org/wiki/Slottsbranden_1697



**FÖRENINGEN FÖR ARKIV &
INFORMATIONSFÖRVALTNING**

Inledning

Föreningen för arkiv och informationsförvaltning (FAI) träffade utredaren och huvudsekreteraren för arkivutredningen på Kungliga Biblioteket den 30 november 2018 och framförde där en del synpunkter som föreningen anser är viktiga att beakta i det fortsatta utredningsarbetet. FAI – som har en stor del av professionen som medlemmar och stor kunskap om de utmaningar som finns inom sektorn – ser det som väsentligt att utredningens förslag kan bli proaktiva och med lösningar på de utmaningar som arkivsektorn står inför. Vi vill därför på detta sätt framföra synpunkterna i skriftlig form, vilket även var ett önskemål från utredningens sida.



Sammanfattning

En demokrati kräver kunskap och god informationsstruktur

- En mogen demokrati kräver en kunskap om författningarna och förmåga att skapa en tillförlitlig information med god ordning (s.k. offentlighetsstruktur)
- Informationen bildas på myndigheterna – arkiv uppstår inte isolerat eller utan insats

Lagstiftning för och styrning och ledning av information som resurs

- Flera myndigheter borde få i uppdrag att sammanfoga befintliga författningskrav till en gemensam modell för hur vi kravställer på och redovisar information
- Både på departementsnivå och inom myndigheter och kommuner/regioner måste informationshantering börja hanteras som en förvaltningsprocess som bemannas med olika kompetenser från olika verksamhetsgrenar för att hantera denna resurs
- Vi menar att man bör använda begreppet informationsförvaltning inom offentlig sektor

Digitalt bevarande ska vara en naturlig del i teknisk förvaltning

- Offentlig sektor måste börja att sätta informationens *innehåll* i centrum
- Det måste tydliggöras att myndigheter ska e-arkivera och att de ska ske *i enlighet med Riksarkivets krav*
- Bevarande som stödjer långsiktigt digitalt bevarande måste in i arkitektur och informationsmodeller
- Genom konsekvent kravställning på tekniska system och leverantörer kan myndigheter relativt snabbt uppfylla stöd för långsiktigt bevarande och sannolikt även behoven kring PSI/vidareutnyttjande

Budget måste avsättas löpande

- Medel för bevarande måste fr.o.m. nu löpande avsättas i varje systembudget
- En tydlig prioritering och dedikerade resurser krävs för att ta hand om äldre digital information

En gemensam uppföljning av information som resurs

- Information borde värderas som en tillgång och efter de resurser som lagts ned på att skapa den och hanteringen följas upp gemensamt av minst Riksrevisionen, Riksarkivet och MSB.
- En liknande modell skulle kunna utarbetas i SKL:s regi för kommuner och regioner

Vår yrkesroll

- Arkivarien är en kunnig och kostnadseffektiv resurs för att uppnå en rationell och effektiv informationsförvaltning i offentlig sektor

Vem tjänar på status quo och vilka är konsekvenserna?

- Utredningen bör lyfta frågan kring varför kunskap om hantering av allmän handling (och informationens innehåll) värderas så lågt i jämförelse med tekniken?
- Upphandlad programvara och tjänster samt proprietära format borde också leda till att det ställs frågor kring inläsningseffekter och tillgången till information vid försäljningar och "katastrofer" (force majeure)?
- Vad händer med tilliten till samhällets institutioner när det framkommer att äldre information (handlingar) inte går att få fram längre? ¹

¹ Jfr. exempelvis http://www.tidskriftenikaros.fi/wp-content/uploads/arkiv/2014-1/Rothstein_StatenSocialTillit.pdf



1. Övergripande resonemang och förslag på åtgärder

1.1 Vad är och hur uppkommer "arkiv"?

Det är ute i den digitala förvaltningen dvs. *på de offentliga myndigheterna* som informationen skapas (bildas) och vi vill understryka vikten av att verksamhetens perspektiv och förutsättningar sätts i centrum. "Arkiv" är bevis för vad en myndighet har planerat, vilken handläggning eller verksamhet som pågår och vad som har genomförts. Där uppstår det som allmänheten ska kunna granska med stöd i offentlighetslagstiftningen och som också blir en del av kulturarvet som bevaras för framtida generationer.

Arkiv är alltså detsamma som information som *uppnått en viss status* dvs. färdigställd, avslutad och arkiverad - även om all allmän handling rent formellt automatiskt blir en del av myndighetens arkiv. Det vore egentligen bättre att tala om "offentlig information" om olika moderna yrkesgrupper ska förstå varandra och arbeta tillsammans². Det är som jurister ibland framhåller formellt sett onödigt att byta ut begrepp som arkiv och handling *men i dagligt tal* förknippas de p.g.a. den generellt sett låga kunskapsnivån enbart med lokaler för förvaring och analog media.

Att sätta *informationens innehåll* i centrum och förvalta den långsiktigt behöver bli en självklar del i förvaltningspolitiken (jfr. the Records continuum model). Vi menar att det ger fel ansats att fokusera på "kulturarv" och vård av artefakter på institutioner i och med att informationsbärare (tekniken) kommer att behöva bytas ut löpande. Det kan ifrågasättas om det är en god idé att tala om en separat "arkivsektor" i och med att arkivinstitutioner m.fl. inte kan förekomma med mindre att information skapas i olika former av verksamheter.

Riksarkivet säger själva (Riksarkivets konferens 2 oktober 2018) att de inte önskar att få in material som fortfarande har en funktion ute i statlig förvaltning³. Vår samlade erfarenhet säger att material generellt sett då är cirka tjugo år gammalt. Därmed kan man sätta en naturlig gräns för när information i praktiken "endast" är en del av kulturarvet. Innan dess är det snarare en fråga för förvaltningspolitiken - utan att dessa perspektiv därför skulle vara sinsemellan uteslutande.

1.2 Informationsförvaltning - styrning av information som en resurs

Hantering av information i offentlig sektor skulle kunna ske betydligt mer effektivt genom att, med fördel alla offentliga, myndigheter *konsekvent samarbetar och delar arbetsmetoder* och processer; exempelvis styrande dokument, kravställning på system, systematiskt arbete med filformat så att "interoperabilitet" uppnås konceptuellt och praktiskt.

Information (informationsmängder) i form av både arbetsmaterial och färdigställda allmänna handlingar måste kunna redovisas genom en gemensam modell som täcker alla behov i befintliga författningar (OSL, RA-FS 2008:4 respektive för att informationssäkerhetsklassa enligt MSB:s krav⁴). Ska begreppet arkivredovisning istället ersättas med **informationsredovisning** (som en del i informationsförvaltning)? Det är en fråga som exempelvis kunde lyftas inom samarbetet eSAM.

² FAI är medvetna om att begreppet information används delvis, men vi menar att hen behöver utgå från 'en informationsmängd' som hanteras olika beroende på sammanhang och yrkesgrupp.

³ Hos kommuner och regioner fungerar centralarkiven i praktiken ofta som förvaltningsarkiv och kan ta emot informations betydligt tidigare.

⁴ Den nya säkerhetsskyddslagen som kommer våren 2019 innebär också krav på klassning.



Vi menar att man bör använda begreppet **informationsförvaltning** inom offentlig sektor. FAI efterlyser en tydlig och permanent form för ledning, styrning och uppföljning av informationshanteringen inom offentlig förvaltning.

Framförallt måste staten hitta en modell där ansvaret för informationshantering sköts sammanhållet och konsekvent "processororienterat" över de olika departementens ansvarsområde. Jämför med principerna för ledningssystem för verksamhetsinformation i ISO 30 301⁵. FAI bidrar gärna aktivt som sakkunniga i ett sådant arbete.

FAI föreslår - åtminstone inom statsförvaltningen - en samordning av funktioner som styr och kontrollerar (följer upp) på olika myndigheter (exempelvis Riksarkivet, MSB (SÄPO), RRV, DIGG och kanske också eSAM? På samma sätt kunde departementens styrning av dessa frågor och i relation till olika myndigheter samordnas.

Trots dagens hårda fokus på handläggning i "nuet" och referens i upp till 10-15 år behöver informationen även efter detta kunna föras vidare till nya teknikgenerationer (operativsystem, programvaror, filformat och med fullgod säkerhet). Teknikens snabba livscykel står i stark kontrast till att informationen i sig ska kunna bevaras 'för evig tid'.

Vi efterlyser därför **en nationell strategi för verksamhetsarkitektur** (förmågor och ansvar för informationen) som ska omsättas utifrån den enskilda organisationens förutsättningar. Jämför med hur landstingssektorn arbetar i Inera och kommunerna i SKL, SKI m.fl.

Riksarkivet eller motsvarande myndighet behöver också ha tydligt mandat att kunna ställa krav på hur arkitektur och kravställning på system och filformat ska utformas (se mer nedan).

1.3 Kunskap är en förutsättning för styrning och ledning

Det som produceras i offentlig verksamhet är till stora delar information. Det behöver vara grundläggande kunskap för en offentlig tjänsteman att känna till offentlighetslagstiftningen och vad den innebär – även rent praktiskt – i förhållande till denna information. Det gäller särskilt hos myndighetsledning och dess IT-verksamhet dvs. *beställarrollen*.

Offentlig sektor måste börja att sätta informationens *innehåll* i centrum. Tekniken kommer alltid att vara tidsbundna hjälpmedel som behöver stödja hur informationen (innehållet) kan migreras vidare över tid. Att förvalta information – även långsiktigt – behöver bli en självklar del i förvaltningspolitiken.

Det innebär att informationen behöver ges en teknisk form så att den kan bevaras över tid (e-arkiveras). Bevarandet behöver därmed var en central del i en grundläggande kravmassa som alltid tillämpas på tekniskt stöd och infrastruktur i offentliga upphandlingar – så att arkitekturen stöder långsiktig hantering och förvaltning av informationens innehåll.

1.4 Problembild kring bevarandet

Elektroniskt skapad information måste aktivt och löpande förvaltas annars kommer den att gå förlorad. Riskerna för informationen ökar gradvis över tid eftersom teknik åldras. Kompetensen försvinner samtidigt som det blir svårare och dyrare att föra över informationen till former som

⁵ <https://www.sis.se/produkter/terminologi-och-dokumentation/informationsvetenskap-publicering/informationsvetenskap/ssiso303012011/>



lämpar sig för långsiktigt bevarande (efter 15-20 år och "för all framtid"). Erfarenheten säger att det därmed i de flesta fall *helt enkelt inte blir gjort*.

Det var först under 2000-talet som de stora sektorsmyndigheterna börjat att ta frågan på allvar, och även om en enskild myndighet har börjat att arbeta med frågorna rör det sig i regel om endast någon procent av behoven. Att genomföra nödvändiga *tekniska* åtgärder för bevarande måste nu 30-40 år "för sent" bli "normalitet" inom hela statsförvaltningen.

Mycket stora mängder färdigställd allmän handling har inte omhändertagits för bevarande ur ett *tekniskt* perspektiv. I sammanhanget kan påpekas att projektformen bidragit till att information varken rensas eller arkiveras.

Något generaliserat så skulle man kunna argumentera för att sedan persondatorn slog igenom ca 1980 så har det förutsatts allt eftersom information förs in i ett IT-system som "sköts" av en IT-avdelning eller leverantörer så behövs inga fler åtgärder. Det mest allvarliga är att det därmed har varit ett undantag om myndigheter har kalkylerat med åtgärder för bevarande under de senaste årtiondena. Situationen kan *i princip* jämföras med slottsbranden 1697 då mycket av landets medeltida handlingar gick förlorade och bara en begränsad mängd räddades.⁶ Det märks dock inte eftersom inget som är så påtagligt som rök och eld som larmar om vad som håller på att hända.

Vid upphandlingar och tjänster från privata leverantörer behöver även adressera frågor kring inläsningseffekter och tillgången till information vid försäljningar och "katastrofer"?

Man måste skapa *kontrollerade förutsättningar* för digitalt (tekniskt) bevarande redan när informationen skapas. Detta gäller särskilt bredden och antalet filformat som behöver begränsas till en mängd som är hanterbar, inte minst ur ett kostnadsperspektiv. Målet är alltid en balans mellan möjligheter i nuet och förutsättningar för bevarande över tid som behöver uppnås.⁷

1.5 Åtgärder och resurser

Om inte medel tillförs och rätt tekniska åtgärder genomförs så riskerar det mesta av den information som skapats de senaste dryga trettio åren helt enkelt att gå förlorad⁸.

- A. I första hand krävs att man identifierar de mest kritiska informationsmängderna för rättssäkerheten – och det innebär i sig en prioritering av var åtgärder ska sättas in.
- B. I andra hand måste man sannolikt arbeta sektorövergripande med lägsta rimliga krav på tekniska format och metadata. Annars blir tröskeln för hög för att resurser ska tillsättas.

Offentlig sektor bär relativt enkelt kunna se till att tekniska system nu och framöver uppfyller kraven genom att *kravställa konsekvent gentemot leverantörer* och följa upp detta.

Dessutom borde man genom ett parallellt arbetssätt kunna skapa filformat som lämpar sig både för bevarande och vidareutnyttjande.

⁶ Att sedan historieforskningen har metoder för att kompetenserna för bristen på källor är inte ett argument för att inte arbeta med att bevarande enligt författningskraven.

⁷ Jfr. Riksarkivets FormatE-projekt som arbetar inför en kommande uppdatering av RA-FS 2009:2.

⁸ *Alla operativa åtgärder* som stänger gapet mellan de svåra förutsättningarna för och behoven av digitalt bevarande behövs, jfr. <https://sydarkivera.se/offentlig-forvaltning/vanliga-fragor-fag/teknik-och-sakerhet/>, https://www.statenssc.se/download/18.19c00def163a73313841030/1548869389105/171129_Info_f%C3%B6rberedelser_e-arkivering_04.00.pdf



1.5.1 Gemensam tillsyn med årliga rapporter – Informationsbokslut

FAI menar att det finns behov av nya metoder för övervakning av god informationsstruktur - jämför ESV Rating⁹. Vi föreslår därför att det skapas en gemensam tillsyn och uppföljningsmodell med årliga rapporter – ”Informationsbokslut”, åtminstone för statsförvaltningen.

Bakgrunden är att det behövs ett tydligare helhetsperspektiv kring hanteringen av allmänna handlingar både organisatoriskt men framförallt vad gäller utförande och efterlevnad. Det finns författningar som styr allt detta, men fokus hamnar ofta enbart på hanteringen av ärendehandläggning i JK-listan och utlämnandefrågor. Det bör också framhållas att det i regel enbart är arkivarien som bevakar bevarandeperspektivet.

I denna kontext bör understrykas att dagens digitala informationshantering kräver fortlöpande granskning för att garantera allmänhetens möjlighet att ta del av allmänna handlingar över tid. Informationens kvalitet är dessutom en förutsättning för vidareutnyttjande¹⁰, tjänsteutveckling och även bevarande. Eventuellt kunde värdet av en informationsmängd också relateras till de resurser som hittills lagts ned på att skapa och förvalta den?

FAI föreslår att i första hand Riksarkivet, MSB och Riksrevisionen¹¹ får ett gemensamt uppdrag att skapa en samordnad modell (arbetssätt och analysverktyg) för att inspektera/granska hur lagstiftning omsätts i förhållande till information i åtminstone statlig sektor. Inledningsvis kunde det räcka med en relativt enkel rapportmall för att genomföra revision av en informationsmängd (allmän handling) utifrån exempelvis redovisning enligt RA-FS 2008:4 med hanteringsanvisningar för verksamheter och deras handlingar (informationsmängder) och strategier för bevarade (RA-FS 2009:1), ner till ett enskilt system. Idén borde kunna jämföras med andra rapporter som miljöplaner, jämställdhetsplaner, arbetsmiljöplaner och inte minst bokslut. Det skulle kunna bidra till konsekvent analys av realiseringen och hemtagningen av nyttor (ESV¹²), satt i relation till de summor som offentlig förvaltning lägger på IT-projekt och förvaltning av mjukvara och den information som skapas. En liknande modell skulle kunna utarbetas i SKL:s regi för kommuner och regioner.

1.6 Nödvändig finansiering av åtgärder för bevarande

FAI har följande förslag vad gäller finansiering av åtgärder för bevarande nu och retroaktivt.

A. Den mest akuta åtgärden är att omedelbart tillse att alla system löpande ska ha en tillräckligt stor post reserverad i sin budget för löpande konkreta åtgärder för e-arkivering – liksom kontrollerad gallring baserad på formella beslut.

B. Resurser för att omhänderta flera årtionden av äldre digital information (allmän handling) behöver utgå från en prioritering som utgår från befintliga författningar och RA-MS befintliga gallringsutredningar vad gäller statsförvaltningen.

Det behövs en ny modell som fokuserar på effektmålet digitalt bevarande, snarare än att skjuta ut kostnaderna på den minst organisatoriska enhet – där kunskapen och därmed viljan att handla i

⁹ <https://www.esv.se/statens-ekonomi/ea-vardering/>

¹⁰ Om informationen även tillmättes ett (ekonomiskt) värde och följdes upp på samma sätt som ekonomiska värden skulle bilden sannolikt förändras till det bättre. Om ”information is the new oil” så måste bl.a. kvalitén på information i offentliga system höjas för annars kan den inte aggregeras eller vidareutnyttjas på det sätt som det nu framhålls i visionerna.

¹¹ Vilket fokus och vilka slutsatser dras exempelvis på nationell nivå utifrån Riksarkivets inspektionsverksamhet?

¹² <https://www.esv.se/publicerat/publikationer/2016/nyttorealiserings-version-2.0/>



regel är som lägst. Förutom löpande budgetering för bevarande på myndigheterna, så borde finnas ett arkivindex som räknar upp arkivmyndigheters anslag/budet eftersom arkivmaterialet kommer att fortsätta att växa över tid (analogt som digitalt)

Det gäller även de statliga bolagen – hur länge är det rimligt att dessa ska betala för sina föregångares arkivmaterial hos Riksarkivet? Effekten har blivit att arkivmaterial istället förvaras hos privata leverantörer och därmed blir tröskeln hög för medborgaren att kunna känna till och begära ut handlingar hos dessa. Riksarkivet kompenseras ekonomiskt för detta, förslagsvis genom en överföring av medel mellan departementen.

Om stora statliga myndigheter och bolag betraktar det som för kostsamt att slutleverera till Riksarkivet får dessa inte intäkter så att myndigheten kan planera sitt långsiktiga behov av förvaring. Det historiska material som redan finns på arkivinstitutionerna kommer inte att kräva mindre resurser i framtiden på grund av att det åldras fysiskt vilket kräver kunskaper och vård.

Vi föreslår också att en fond inrättas för herrelösa arkiv och de kommuner som inte maktar med kostnaderna på egen hand. Bidrag ur en sådan måste givetvis fördelas efter en tydlig modell, inte minst för att förebygga överutnyttjande av fondens medel. All offentlig verksamhet ska planera för att bära sina kostnader även för bevarande.

1.7 Riksarkivet

”Arkiven” (kulturarvet) kommer inte att nå arkivinstitutionerna per automatik. Arkivinstitutionerna är dessutom en totalt sett mycket liten del i tillhandahållandet av offentlig information (arkivmaterial) som är yngre än cirka tjugo år¹³. Parallellt med Riksarkivets arbete tar sektorsmyndigheterna ett allt större ansvar – kommer utredningen att särskilt adressera detta ansvar? Vad gäller både arbetssätt och resurser föreslår vi att utredningen jämför med de övriga länder i Skandinavien där riksarkiven upplevs som mer ”proaktiva”.

Med nuvarande **ekonomimodell** behåller myndigheter hellre material än betalar Riksarkivet för hanteringen. Kontrasten mot de resurser som samtidigt läggs på IT-system och säkerhet är talande. Riksarkivets behov ges förutsättningarna att proaktivt kunna stödja informationshanteringen inom e-förvaltningen och de behov av föreskrivande verksamhet och tillsyn som det medfört?

Om myndigheterna både var tvingade **att e-arkivera** och dessutom hade en leveransplikt som följdes upp löpande så skulle förutsättningarna för digitalt bevarande börja kunna etableras. Den kritiska perioden för digital information inträder senast cirka tjugo år efter att den skapats.

I det moderna samhället bildas information inte bara i ett system utan en informationsmängd kan samtidigt förekomma i flera applikationer så handlingsbegreppet blir allt svårare att upprätthålla. Denna komplexitet bara kommer att öka. Parallellt med detta förväntar sig medborgarna att **informationen ska vara lätt tillgänglig** via internet, med alla de juridiska utmaningar det innebär. Det är bl.a. därför som Riksarkivet och Statens servicecenter fått sitt uppdrag att skapa ett gemensamt mellanarkiv för statliga myndigheter¹⁴.

¹³ Det finns exempel på myndigheter som behåller bestånd av fler hundra år gammalt material.

¹⁴ <https://www.regeringen.se/49bbce/contentassets/5968a043959947e995f9225f248b8eb0/uppdrag-att-utveckla-och-anvanda-en-forvaltningsgemensam-tjanst-for-e-arkiv-n20143415itp>



Konceptet med **förvaltningsgemensamma specifikationerna (FGS)** speglar ett behov; en gemensam grundstruktur för att hantera metadata i framförallt XML.¹⁵ Det är begripligt att Riksarkivet lägger resurser på EU-projekt som ska resultera i generella förutsättningar att kravställa på multinationella leverantörer och "allmänna spelregler" för bl.a. e-arkivering. Nuvarande arbetssätt där myndigheterna ska utveckla medan Riksarkivet beslutar och förvaltar FGS:er har dock visat sig vara ett långsamt sätt att arbeta¹⁶. I väntan på s.k. common specifikations med svenska omsättningar föreslår FAI att Riksarkivet med stöd av DIGG och eSAM nu istället själva aktivt genomför utvecklingen av FGS:er för de vanligaste generella informationstyperna i offentlig sektor. För att det ska gå att genomföra i praktiken så behöver myndigheter, kommuner, regioner och övriga aktörer bidra med sakkunskap när det gäller olika informationstyper och verksamhetsområden. Det är ute i den offentliga förvaltningen som kunskap om olika dessa finns, och det är en nödvändig komponent för att utveckla gemensamma specifikationer.

Format för bevarande utreds nu inom **FormatE-projektet** vilket också stöds genom en bred referensgrupp från offentlig sektor. Riksarkivet leder här arbetet inom ett komplext område som kombinerar juridik med djup teknik men vill vi understryka att även här kommer det att behövas ett mycket konkret stöd med hur offentliga myndigheter praktiskt ska tillämpa den kommande författningen (RA-FS). FAI menar att det vore bäst att lägga dessa resurser centralt än att enskilda myndigheter ska utreda bevarandeformat per enskild system lokalt. Kunde inte Riksarkivet samarbeta ännu bredare framförallt kanske data- och systemvetenskapliga institutioner på högskolor och universitet som att på detta sätt även nå en tidig förankring hos de yrkesgrupper som ska arbeta med dessa frågor?

Förutom EU så behöver alla möjligheter till standardisering utnyttjas. Vidare samarbete med DIGG och eSAM och förslagsvis SIS kring dessa frågor är sannolikt det mest närliggande alternativet?

Riksarkivet behöver ges förutsättningarna för stödja offentlig sektor – e-förvaltningen – på ett konkret och tydligt sätt. Detta för att kunna uppnå nyttor och besparingar på samhällsnivå. Detta gäller oberoende av om förslaget om informationsförvaltning omsätts eller inte, i synnerhet beträffande bevarande av allmän handling.

1.8 Enskilda arkiv

En stor del av 1900-talets föreningskultur och näringslivshistoria riskerar att förloras eftersom så få kan betala för depositioner hos arkivinstitutioner. Detta skapa högre kostnader hos institutionerna. Detta problem som eskalerar när en äldre föreningsstruktur ersätts av nya nätverksformer. För företagets och föreningarnas arkivs del i det gemensamma minnet ska säkras så måste resurser till. Vi föreslår en fond där enskilda arkivinstitutioner kan ansöka om stöd för herrelösa arkiv. Fonden kan då förvaltas av Riksarkivet men bedömningen görs av en fristående styrelse (jfr. Enskilda nämnden).

¹⁵ Det är ett bra koncept att nya FGS:er ska utgå från utifrån befintliga standarder och överföringsformat. Potentialen i att hantera "överföringar" (leveranser) som i många andra branscher (exempelvis XBLR för ekonomi¹⁵ eller IFC-formatet), kunde eventuellt utvecklas mer och prioriteras, och sedan borde endast generella tillägg i form av "FGS-struktur"?

¹⁶ Olika syn på och utmaningar i sa samarbete kring informationstyper, brist på djupare kunskaper om hantering av strukturerad data och brist på resurser hämmar arbetstakten. Oavsett vem som står för utvecklingsprojekten så behöver resurser och kunskaper in från alla aktörer med insikt i ett verksamhetsområde/informationstyp.



1.9 Kommuner

En stor andel system i offentlig sektor möter inte bevarandekraven och det kommer att kosta stora summor att ta omhand. Det går inte att räkna med att alla små kommuner i glesbygd och liknande kommer att klara av digitalt bevarande över lång tid på egen hand, då det medför stora risker. Risken är att man istället tar vägen via beslut om gallring tvärtemot lagstiftningens intention.

Ett sätt för kommuner och regioner att lösa finansiering och åstadkomma stabila verksamheter är att bilda gemensamma myndigheter, till exempel gemensam nämnd eller kommunalförbund. Arkivnämnden i Göteborg och Kommunalförbundet Sydarkivera är goda exempel. En tydligare reglering när det gäller möjligheterna att samverka kring arkivmyndighetsfunktioner är en viktig möjliggörare för kommuner och regioner. Det finns en styrka i kommunalt självbestämmande och samverkan. Det ger möjligheter att skapa nya kreativa och långsiktigt hållbara lösningar som fungerar för kommunal sektor.

Alternativa lösningar är att utreda möjligheten att staten tar ett övergripande ansvar för förutsättningarna och formerna för kommunala arkiv. Frågan om nationellt arkiv för kommuner och eller regioner diskuteras. Det finns också tankar och önskemål om att Riksarkivet även tar över ansvar för tillsyn och kontroll av informationsboksut enligt FAI:s förslag¹⁷. Man skulle också kunna tänka sig en lösare form av kontroll som ingriper först vid påtalad misskötsel.

Det finns olika exempel på lösningar i Norden och i övriga Europa. Svenska Riksarkivet har ett rådgivande uppdrag, men har i dagsläget begränsade erfarenheter av förutsättningar för arkiv och informationsförvaltning i kommunal sektor. Konsekvenser och nyttor av olika former för att bedriva arkivverksamhet för kommuner och regioner bör utreda grundligt innan en större förändring genomförs.

2.0 Yrkesrollen – vad gör en arkivarie idag?

Arkivarien är länken mellan förvaltningspolitiken och kulturarvet – vilket innebär en helt unik informationsroll inom offentlig förvaltning. Arkivariens kärnkompetens handlar först och främst om att värdera informationens betydelse inte bara i nuet utan även på lång sikt.

Arkivarien måste numer även ha en bred kunskap för att kunna arbeta på en modern myndighet för att kunna i dialog med i princip alla övriga roller inom en verksamhet (exempelvis jurister, olika IT-roller, verksamhetsexperten, ekonomer och chefer) och många är mycket välutbildade.

Det är idag främst som *kravställare* i början av informationshanteringsprocessen som arkivarien gör mest nytta. I praktiken fungerar arkivarierna naturligt som verksamhetsutvecklare med inriktning på hantering av verksamhetsinformation.

Det är viktigt att beslutsfattare och personer i ledande ställning förstår behovet av denna yrkeskompetens och att utredningen tydliggör behovet av arkivarierna i offentlig förvaltning, och en utbildning som motsvarar behoven från offentlig sektor. Lösningen är inte uppfinna nya eller fler roller för hantering av information utifrån tekniken. I offentlig sektors digitalisering är det istället viktigt att involvera arkivarierna för att dels tillse att informationsförvaltning är korrekt och effektiv och dels för att särskilt se till att behoven kring bevarande täcks. Arkivariernas roll är redan "uppgraderad" och offentliga arbetsgivare får ut mycket "nytta" av arkivarierna, så det är mot

¹⁷ Det mest som gäller mindre kommuner gäller ju också mängder av mindre statliga myndigheter. Det är ju bland annat därför som Statens servicecenter kom till.



bakgrund av detta som det är FAI:s förhoppning att utredningen kan bidra till att medvetandegöra författningarnas krav på offentlig information och att modernisera synen på arkivarien.

2.1 Hur bör en funktion för informationsförvaltning vara organiserad?

Informationsförvaltning är en internationell disciplin och förutom ledningssystem för verksamhetsinformation i ISO 30301 citerar vi gärna den amerikanska organisationen AIIM; *"Information governance is policy-based control of information to meet all legal, regulatory, risk, and business demands."*¹⁸.

FAI menar att utifrån alla sammantagna nyttor och effektiviseringar som kunde realiseras om vi arbetade med en grundstruktur för professionella roller kring informationsförvaltning och hur dessa ska samarbeta i denna process givet sina respektive kompetenser; exempelvis jurister, arkivarier, säkerhetsroller som dataskyddsombud, förvaltningsledare-processledare, utvecklare, huvudregistrator-dokumentcontrollers och verksamhetskontrollers. Vi menar att om helhetsperspektivet får råda uppnår vi större effekt med mindre medel totalt sett och över tid.

Funktionen (processen) informationsförvaltning skulle då samla alla roller som arbetar med information med uppgifter som exempelvis; att säkerställa en god informationsstruktur, informationskartläggning, informationsredovisning och vårt förslag "informationsbokslut". Delmoment skulle exempelvis vara informationsvärdering och informationsåtervinning (arkivarier) och säkerhetsklassning (informationssäkerhet) och dokumentcontrollers/registratorer skulle löpande granska informationskvaliteten¹⁹. Verksamhetsutvecklare och kravanalytiker samarbetar med alla roller inklusive tekniker för kravställning på systemstöd för och själva verksamhetsinformationen så att alla krav inte minst kvalitet på informationen, format samt stöd för import och export enligt FGS kan stödjas.

2.2 Vi efterlyser ett problematiserande av hantering av information

Vi hoppas att utredningen utifrån ett helhetsperspektiv lyfter fram och gärna problematiserar drivkrafterna bakom varför a) kunskap om offentlighetslagstiftningen och hantering av allmän handling har nedprioriterats under de gångna decennierna, samtidigt som b) fokus och alltmer resurser har lagts på teknik i offentlig sektor?

FAI ser vikten av att använda teknik för att skapa lättare tillgång till allmänna handlingar. Bristen är att man i samhället generellt sett inte inser konsekvenserna digital teknik kan få på sikt, ifall samhället inte tar tillräcklig hänsyn till behovet av tillgång på information över lång tid. Exempel är inläsningseffekter i proprietära programvaror och format, samt tillgången till information när leverantörer byter ägare och "katastrofer" (force majeure). FAI lyfter ovan bättre kravställning, systemförvaltning och god informationsförvaltning som bästa sättet att hantera dessa risker.

Vad kan det få för konsekvenser för tilliten till samhällets institutioner när det framkommer att äldre information/handlingar inte går att få fram längre?

¹⁸ <http://community.aiim.org/blogs/robert-smallwood/2014/08/18/defining-the-differences-between-information-governance-it-governance--data-governance>

¹⁹ Mittuniversitetet har arbetat mycket med informationsförvaltning: <https://www.miun.se/siteassets/forskning/center-och-institut/cedif/cedif-projekt/spif/slutrapport-for-strategisk-plattform-for-digital-informationsforvaltning-bil-1pdf>